

V етап – формування ефективної політики розвитку персоналу, яка включає розробку та виконання програм розвитку кар'єри, профорієнтації, адаптації, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу;

VI етап – оцінка результатів діяльності персоналу підприємства.

Висновки. Таким чином, кадрова політика на підприємстві, яка відповідає вищезазначеним вимогам та реалізується за визначеними етапами, сприятиме конкурентоспроможності персоналу, продукції, підприємства в умовах трансформаційних змін національної економіки.

Список використаної літератури

1. Костишина Т.А. Конкурентоспроможна система оплати праці: проблеми теорії та практики: монографія / Т.А. Костишина. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 389 с.

2. Павлова В.А. Конкурентоспроможність підприємства: управління, оцінка, стратегія: монографія / В.А. Павлова, О.В. Кузьменко, В.М. Орлова, Г.А. Рижкова. – Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. – 352 с.

3. Коппек В. Особенности национальной мотивации / В. Коппек // <http://www.zis.by>

4. Виноградський М.Д. Управління персоналом: навч. посіб. / М.Д. Виноградський, Є.В. Беляєва, А.М. Виноградська, О.М. Шкапова. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.

В статті раскрыта сутність кадрової політики як основного конкурентного переваги підприємства в сучасних умовах розвитку економіки України. Определены основные критерии, типы кадровой политики и этапы ее реализации.

Ключевые слова: *кадровая политика, критерии, типы, этапы реализации кадровой политики.*

The article discusses the essence of human resources policy as a major competitive advantage in modern conditions of development of Ukrainian economy. The main criteria, types of personnel policies and steps for its implementation are considered.

Key words: *manpower policy, criteria, types, and stages to realization of the manpower policy.*

Надійшло 12.01.2011.

УДК 330.341.1(477)

О.Ю. Єгорова, Ю.В. Єгорова, Н.В. Можайкіна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті наведено варіанти інноваційно-інвестиційної політики в промислово розвинутих країнах, визначено зміст і особливості сучасної інноваційно-інвестиційної політики в Україні, визначено проблеми та перспективи її вдосконалення. Також виявлено основні макроструктурні тенденції інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України, окремих галузей і господарських комплексів.

Ключові слова: *інновації, інноваційна політика, інвестиції, макроструктурні тенденції, господарський комплекс.*

Постановка проблеми. Перспективний розвиток економіки України передбачає перехід на інноваційно-інвестиційну модель розвитку, оскільки практика доводить, що саме інноваційні зрушення здатні не тільки забезпечити високі показники економічного зростання і конкурентоспроможність національної економіки, підвищити експортний потенціал країни, але і вирішити певні соціальні та екологічні проблеми. Таким чином, виробництво конкурентоспроможної продукції в сучасних умовах можливе лише на інноваційній основі, а матеріальну базу сучасної економіки створює інвестиційний потік. І це залишається одним з пріоритетних завдань економічної політики в Україні на сьогодні.

Стан інноваційної діяльності в Україні більшістю науковців визнається як незадовільний і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у промислово розвинутих країнах. Активізація інноваційної діяльності потребує нових форм та методів упровадження досягнень науки і техніки, насамперед за рахунок розширення інноваційного ринку. Нині в Україні він практично відсутній, а становлення йде надто повільно. Відчутне скорочення реальних обсягів фінансування науково-технічного комплексу та відсутність дійової державної науково-технічної стратегії не становлять реального підґрунтя для переходу до інноваційної моделі розвитку. Реформування науково-технічного комплексу здійснюється непослідовно, без урахування загальновідомих факторів функціонування і розвитку науково-технічного потенціалу: активної та передбачуваної підтримки, формування попиту на наукові досягнення з боку реального сектора економіки.

Аналіз досліджень. Проблемам інновацій та інноваційного розвитку присвячено праці багатьох науковців, зокрема С. Галузи, А. Гальчинського, В. Геєця, Ю. Голтаренко, С. Захаріна, Б. Маліцького, Є. Мікрюкової, С. Тульчинської та ін. Однак, незважаючи на різноманітність досліджень наукових проблем, присвячених інноваційному розвитку, ціла низка питань, що стосуються його активізації шляхом проведення відповідної політики, залишаються невирішеними.

Метою дослідження є визначення змісту і особливостей сучасної інноваційно-інвестиційної політики в Україні, основних шляхів її вдосконалення та макроструктурних тенденцій розвитку.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний тип розвитку визначає конкурентоспроможність економіки країни та її роль у світовому господарстві. Під інноваційним розвитком розуміють процес структурного вдосконалення, що досягається за рахунок широкого впровадження і використання наукових знань, техніки, досвіду для зростання обсягів виробництва, поліпшення якості продукту, підвищення конкурентоспроможності країни та прискорення науково-технічного прогресу в суспільстві.

Поняття інноваційної моделі тісно пов'язане з поняттям інноваційної політики держави, тому, на наш погляд, доцільно розглядати інноваційну модель через призму інноваційної політики.

У літературі виділяють чотири варіанти інноваційно-інвестиційної політики (моделі), які були пріоритетними в різні періоди, у різних промислово розвинутих країнах та в різних поєднаннях [1, 4–6]:

– політика «технологічного поштовху» виходить із того, що пріоритетні напрями розвитку науки й техніки має визначати держава, яка во-

лодіє для цього необхідними матеріальними ресурсами та інформаційним забезпеченням. Такий варіант інноваційної політики ґрунтується на наявності науково-технічних і соціально-економічних проблем, розв'язати які можна шляхом розробки відповідних державних програм, великих капіталовкладень та інших прямих форм участі держави;

– політика ринкової орієнтації визнає провідну роль ринкових ресурсів у виборі напрямів розвитку науки й техніки. Вона передбачає обмеження ролі держави у стимулюванні фундаментальних досліджень, створенні економічного клімату та інформаційного середовища для запровадження нововведень у фірмах і здійснення досліджень ринку, а також у зменшенні кількості форм регулювання, що не сприяє стимулюванню ринкової ініціативи та ефективній перебудові ринку;

– політика соціальної орієнтації передбачає певне соціальне регулювання наслідків НТП. Цей варіант інноваційно-інвестиційної політики ніколи не був основним, але окремі його елементи знаходили своє відображення в політиці різних країн;

– комплексна політика, спрямована на зміну економічної структури господарського механізму. Вона передбачає значний вплив провідних технологій на розв'язання соціально-економічних проблем, на зміну галузевої структури, на взаємодію суб'єктів господарювання, на рівень життя тощо. Усе це потребує нових форм організації та механізмів управління розвитком науки й техніки.

Досліджуючи модель інноваційно-інвестиційного розвитку України, слід звернути увагу на такі її особливості:

– по-перше, інноваційна політика є більш широким поняттям, ніж науково-технічна, яка традиційно зводиться до вибору пріоритетів у науці й техніці. Сучасна державна інноваційна політика – це сукупність науково-технічних, виробничих, управлінських, фінансово-побутових та інших заходів, пов'язаних з просуванням нової чи поліпшеної продукції на ринок збуту. Інноваційна політика в широкому розумінні поєднує науку, техніку, економіку, підприємництво та управління. Вона стосується всього соціально-економічного середовища, включаючи виробництво, банки, науково-технічні кадри тощо;

– по-друге, інноваційна діяльність тісно пов'язана з інвестиційною. У законодавстві України інноваційна діяльність визначається як одна з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво та соціальну сферу [2, 35]. З іншого боку, інвестиції (державні, приватні, іноземні або спільні) створюють матеріальну основу для інновацій. Реалізація інноваційно-інвестиційної моделі розвитку України неможлива без зміцнення банківської системи. Інвестування завжди пов'язане з ризиками, інноваційна діяльність найбільш ризикована. Це одна з основних причин того, що банки неохоче кредитують інноваційні проекти.

Проблема співвідношення і взаємозв'язку інновацій та інвестицій взагалі потребує окремого аналізу. Як правило, саме інвестиція є прямим носієм інновації, отже, реалізація інноваційної політики в несприятливому інвестиційному кліматі практично неможлива. Проте теоретично інновація без інвестиції також може мати місце, зокрема поліпшуюча інно-

вація може бути здійснена в організаційно-збутовій і навіть у технологічній сфері – у вигляді інвестицій у людський капітал (перенавчання працівників, підвищення кваліфікації у сфері комерційної діяльності) – або у сферах інформаційного чи інфраструктурного забезпечення. Таким чином, саме в ресурсодефіцитній економіці з ознаками несприятливого інвестиційного клімату особливо важливою є виважена стимулююча політика держави в інноваційній сфері.

Сьогодні в Україні практично не створені умови для ефективного здійснення інноваційної діяльності. Перешкоди фінансового, політичного, правового, організаційного характеру постають на шляху масової реалізації інновацій. Процеси ж створення нових інноваційних структур, які здатні реалізовувати цілком комерційні проекти, мають стихійний характер.

Ефективна реалізація інноваційної політики неможлива без створення інноваційної інфраструктури – сукупності підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, маркетингові, консалтингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо). Перш за все, це:

- великі конкурентоспроможні фінансово-промислові корпорації;
- інноваційні фінансово-кредитні установи (центральні та регіональні);

- технологічні парки, а саме – комплекси підприємств та організацій з визначеними науково-технічними напрямками. Зазначені комплекси об'єднують дослідження, розробки та виробництво і на основі розвинутої підприємницької діяльності забезпечують виробництво конкурентоспроможної продукції та реалізацію нових високих технологій. Матеріальною базою інноваційної структури є велика наукова організація і територія з розвинутою науковою, виробничою, господарською та соціальною інфраструктурою, об'єкти якої орієнтовані на розробку і впровадження нових технологій, машин та матеріалів.

Також необхідно продовжувати вдосконалення і розвиток чинного законодавства, приведення його у відповідність до норм міжнародного права у сфері інтелектуальної власності, з урахуванням національних економічних інтересів.

Реальна економічна ситуація в Україні значно ускладнює інвестиційну діяльність. Наявний обсяг вкладень не забезпечує передумов економічного зростання і навіть повноцінного відтворення наявного стану. Для запобігання постійному споживанню виробничого потенціалу необхідно розробити адекватний ринковим відносинам інвестиційний механізм, який органічно поєднає форми приватного і державного інвестування та забезпечить оптимізацію взаємозв'язків різних суб'єктів інвестиційної діяльності.

Проблема інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку залишається однією з найбільш складних для України. Її вирішення в умовах дефіциту власних фінансових ресурсів неможливе без залучення іноземних інвестицій. У країнах, що розвиваються, та в країнах з перехідною економікою саме іноземні інвестиції обґрунтовано розглядаються як джерело організаційних і технічних інновацій. Багато вітчизняних науковців також висловлюють думку, що лише іноземні інвестори здатні забезпе-

чити інноваційний розвиток економіки [3, 15]. Проте на практиці обсяги інвестицій, що надходять до України, залишаються низькими, а їхня структура не дозволяє говорити про інноваційний характер таких інвестицій. Так, на сьогодні переважають капіталовкладення у виробничу сферу, причому вони майже не стосуються перспективних високотехнологічних виробництв. Натомість зростають вкладення у сферу торгівлі, що приводить до зростання імпорту в Україну, причому перш за все продукції споживчого характеру.

Необхідність залучення іноземних інвестицій під конкретні інноваційні програми й проекти потребує подальшого вдосконалення організаційного механізму їх залучення. З метою забезпечення інноваційної спрямованості іноземних інвестицій слід здійснювати такі заходи:

- формування комплексної інвестиційної політики, зокрема визначення пріоритетних галузей промисловості й виробництва для іноземного інвестування;

- зниження рівня оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями в пріоритетних галузях промисловості й виробництва, за умови перевищення інвестиціями певного розміру або виконання завдань здійснення інноваційної діяльності;

- стимулювання спільного фінансування інвестиційних проектів вітчизняними та зарубіжними інвесторами з метою здійснення виробничих, управлінських, організаційних та маркетингових інновацій;

- створення загальнонаціональної інформаційної мережі спеціальних інституцій, аудиторських, консалтингових фірм, які надаватимуть достовірну інформацію про виробничий, науково-технологічний, кадровий потенціал та інвестиційні можливості підприємств, реальне становище на ринках, макроекономічне становище, правове середовище.

У сучасних умовах підприємства України не лише не збільшують, а навіть знижують інноваційну активність; якщо в 2000 р. інновації впроваджували 18% підприємств, то в 2009 р. – тільки 12,8% [4].

Виробництво потребує значних витрат на науково-технічні розробки, впровадження їх результатів, а у багатьох випадках цей тягар є непосильним для окремих суб'єктів господарювання в умовах жорсткої конкуренції.

Позитивним є той факт, що при скороченні кількості підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, обсяг інноваційних витрат за той же період зріс з 1760,1 млн грн у 2000 р. до 7949,9 млн грн в 2009 р., що певною мірою зумовлено ціновим фактором [4]. Таке перевищення зростання витрат над загальним зростанням цін може відбутися (при зменшенні кількості інноваційних підприємств) або за рахунок збільшення масштабу впроваджуваних одиничних інноваційних продуктів, або із зростанням їх вартості у зв'язку з їх ускладненням, підвищенням якості, ступеня новизни. Таким чином, можна відзначити дві протилежно спрямовані тенденції: скорочення сфери інноваційної діяльності у виробництві супроводжується одночасним зростанням масштабності, складності, ступеня новизни, ефективності впроваджуваних окремо взятих інноваційних продуктів.

Статистичні дані підтверджують факт зміни структури реалізованої інноваційної продукції на користь більш конкурентоспроможної продукції.

Зростає частка інноваційної продукції України, що поставляється на експорт, тобто вона успішно довела свої конкурентні переваги на зовнішньому ринку. Слід зазначити, що підприємства, на яких здійснювалися інноваційні процеси, здійснили істотний вплив для покращання результатів виробничо-господарської діяльності. Значна їх кількість (80%) збільшили асортимент продукції, що випускається, зберегли і розширили традиційні ринки збуту (72%) та створили нові (60%), зменшили енерговтрати (34%) і матеріальні витрати (28%), знизили забруднення навколишнього середовища (40%) [5, 15]. Однак такі благополучні господарські результати отримані незначною кількістю промислових підприємств, головним чином тими, які провадять інноваційну діяльність. У цілому ж по країні інноваційний фактор розвитку виробництва не відповідає вимогам ринкової економіки.

За даними досліджень, проведених Держкомстатом України, інноваційну діяльність вітчизняних підприємств стримують: відсутність фінансування (відповідь 86% респондентів), високі витрати (40%), відсутність коштів у замовника (40%), високі кредитні ставки (39%), недосконалість законодавства (32%), труднощі із сировиною і матеріалами (29%), високий економічний ризик (24%), відсутність попиту на продукцію (15%), недостатня інформація про ринки збуту (11%). Розгорнута картина макроструктурних тенденцій інноваційно-інвестиційного розвитку країни дозволяє оцінити роль різних галузей у формуванні інвестиційно-виробничого потенціалу національної економіки [6].

Аналіз динамічних і структурних показників формування та використання валового випуску, проміжного споживання, доходу, валового внутрішнього продукту, валового нагромадження капіталу, а також відповідних співвідношень між галузями економіки дозволяє зробити певні висновки. В Україні традиційно значний внесок у валовий випуск належить сільському господарству, металургії та обробці металу, виробництву машин та устаткування, торгівлі, харчовій промисловості, транспорту, будівництву, електроенергетиці. Серед них провідну роль відіграють торгівля, транспорт, харчова промисловість, сільське господарство, тобто некапіталомісткі та інфраструктурні галузі.

Ще однією особливістю міжгалузевих макроструктурних тенденцій, яка безпосередньо впливає на формування інвестиційного ресурсу і ефективність його використання, є нерівномірне співвідношення проміжного споживання та валової доданої вартості в окремих видах економічної діяльності. Так, порівняно невисокий рівень проміжного споживання в структурі валового випуску демонструють сільське господарство, торгівля, транспорт, зв'язок, фінансове посередництво, діяльність у сфері інформатизації, досліджень і розробок, освіта, державне управління. Названі деформації викликані не тільки різною капіталомісткістю галузей, яка впливає на показники споживання основного капіталу та валового випуску, а й несправедливим механізмом «присвоєння» інфраструктурними галузями основної частини доходу. Крім того, макроструктурною особливістю є наявність деформацій у структурі самого валового продукту. Так, у деяких галузях частка валового прибутку та змішаного доходу в структурі валового продукту перевищує 50% (сільське господарство, електроенергетика, торгівля, операції з нерухомістю, діяльність у сфері інформатизації, фінансове посередництво та ін.).

Загальний порівняльний аналіз у розрізі окремих галузей слід, на нашу думку, доповнити оцінкою відповідних результатів у контексті технологічних пріоритетів. Оскільки ефективність інвестиційного процесу в постіндустріальній фазі розвитку визначається не тільки позитивними змінами макроекономічних показників динаміки і структури, а, перш за все, активізацією використання інноваційних та науково-технічних факторів з посиленням принципу поєднання інвестицій та інновацій. З цією метою всі галузі групуються в так звані технологічні комплекси, кожен з яких об'єднує кілька галузей за критеріями техніко-технологічних особливостей впливу на вироблений продукт (ресурси, енергоносії та енергетика; обробна промисловість; інвестиційні галузі; кінцева продукція, послуги та виробнича інфраструктура). Активний розвиток інноваційної діяльності можливий тільки при активній державній підтримці. Для цього необхідно активізувати розробку інноваційних проектів та їх державне фінансування, використовуючи методику міжгалузевих балансів, розраховувати інвестиційну ємність напрямів розробки таких проектів. Потім на основі критерію ефективності необхідно дати оцінку пріоритетності інноваційно-інвестиційних проектів і напрямів економічного розвитку (інноваційне, наукомістке і високотехнологічне виробництво, захист інтелектуальної власності тощо), що дозволить налагодити відтворення фонду накопичення і забезпечити економіку надійним внутрішнім інноваційно-інвестиційним потенціалом. Важливим фактором прискорення інноваційного розвитку є підвищення ролі регіонів у формуванні інноваційного середовища, що стимулює реалізацію інноваційно-інтелектуальної моделі та нівелювання соціально-економічної диференціації регіонів України. Використання наукового, виробничого та інноваційного потенціалу регіонів є обов'язковою складовою державної інноваційної політики та одним із основних факторів економічного зростання і конкурентоспроможності галузей економіки на основі раціонального використання науково-технічного потенціалу.

Що стосується характеристики розвитку регіонів, аналіз статистичних даних свідчить про стабільний стан інноваційної активності підприємств регіонів та відповідність його загальним тенденціям науково-технічного розвитку в цілому по Україні. На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що до основних макроструктурних тенденцій в інноваційно-інвестиційному розвитку економіки України належать: скорочення сфери інноваційно-інвестиційної діяльності та одночасне зростання масштабності, труднощів й ефективності окремих інноваційних проектів; зміна структури реалізованої інноваційної продукції на користь більш конкурентоспроможної, у збільшення частки інноваційної продукції підприємств України, поставляється на експорт, зміцнення ролі окремих галузей (сільського господарства, металургії, машинобудування, торгівлі та ін.) у формуванні інноваційно-інвестиційного потенціалу національної економіки. Також слід відзначити важливу роль у прискоренні інноваційного розвитку економіки України, яку відіграє інноваційне середовище окремих регіонів.

Висновки. Таким чином, фактори екстенсивного зростання економіки України майже вичерпані, що обумовлює необхідність пошуку но-

вих факторів економічного зростання, які б відповідали сучасним тенденціям у світовій економіці. Запровадження у вітчизняній економіці інноваційно-інвестиційної моделі розвитку стає життєво необхідним. Модернізація української економіки на засадах інноваційного розвитку має забезпечуватися комплексним застосуванням усіх доступних важелів економічної політики прямого та непрямого регулювання, мобілізацією підприємницького потенціалу суспільства, активізацією взаємодії держави, науки та бізнесу.

Список використаної літератури

1. Захарін С.В. Ефективне поєднання інвестицій та інновацій в умовах перехідної економіки / С.В. Захарін // Проблеми науки. – № 3. – 2007. – С. 2–9.
2. Голтаренко Ю. Правові засади побудови інноваційно-інвестиційної моделі в Україні / Ю. Голтаренко // Юридичний журнал. – № 6. – 2004. – С. 34–41.
3. Маліцький Б.А. Науково-технологічний потенціал України: сучасний стан та перспективи розвитку / Б.А. Маліцький // Наука та наукознавство. – № 3. – 2005. – С. 4–19.
4. Офіційний сайт Государственного комитета статистики Украины // <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Галуза С.Г. Инновационно-инвестиционные приоритеты трансформационной экономики / С.Г. Галуза, Е.А. Микрюкова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 12 (78). – С. 12–22.
6. Захарін С.В. Макроструктурні особливості інвестиційного процесу в корпоративному секторі / С.В. Захарін // Економіка України. – 2008. – № 6. – С. 27–36.
7. Тульчинська С.О. Роль науково-технологічних парків у розвитку інноваційних процесів / С.О. Тульчинська, Р.В. Тульчинський, М.О. Змієнко // Проблеми науки: міжгалузевий науково-технічний журнал. – К., 2008. – № 10. – С. 13–17.

В статті приведені варіанти інноваційно-інвестиційної політики в промислово розвинутих країнах, визначено зміст і особливості сучасної інноваційно-інвестиційної політики в Україні, визначені проблеми та перспективи її удосконалення. Також виявлені основні макроструктурні тенденції інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України, окремих областей і господарських комплексів.

Ключевые слова: *інновації, інноваційна політика, інвестиції, макроструктурні тенденції, господарський комплекс.*

In the article the variants of innovative-investment policy are resulted in the industrially developed countries, maintenance and features of modern innovative-investment policy are certain in Ukraine, problems are certain that prospects of improvement. Basic macro structural of innovative-investment progress of economy of Ukraine, separate areas and economic complexes trends are exposed.

Key words: *innovations, innovative policy, investments, macro structural tendencies, economic complex.*

Надійшло 8.12.2010.